

ПОНЯТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Питання про функціонування територіальних громад останнім часом набуло актуальності, оскільки спостерігалися значні проблеми, пов'язані з їхньою діяльністю та неефективністю створення. Незважаючи на велику кількість територіальних громад в Україні, більшість із них повною мірою не можуть реалізувати своїх повноважень, наданих їм чинним законодавством. Необхідність постійної фінансової підтримки малочисельних територіальних громад із використанням системи дотацій вирівнювання, яка реалізується через районні бюджети, стримує розвиток малих міст і великих селищ – потенційних точок економічного зростання.

Відповідно до Конституції України місцеве самоврядування може здійснюватися територіальною громадою як самостійно, так і через органи місцевого самоврядування. Саме тому основне призначення територіальної громади полягає в забезпеченні життєдіяльності певної території або прямо (самостійно), або опосередковано (через органи місцевого самоврядування).

Як відомо, у 2010 р. Бюджетний кодекс України пройшов процес трансформації. Однією з основних змін, прийнятих у новій редакції БКУ (2010) в частині місцевих бюджетів і міжбюджетних відносин, є перехід на прямі міжбюджетні стосунки. Це означає, що розрахунки з визначення дотацій вирівнювання місцевим бюджетам і коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, будуть проводитися безпосередньо Міністерством фінансів України, а обсяги цих міжбюджетних трансфертів затверджуватимуться в законі про державний бюджет (це 12 111 місцевих бюджетів замість 691, які прямо стосуються державного бюджету сьогодні) .

В Україні чинна система місцевого самоврядування не відповідає очікуванням і потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування в більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, потрібного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Поряд із зменшенням чисельності сільського населення з 1991 р. до сьогодні на 2,5 млн. осіб і зменшенням кількості сільських населених пунктів на 348 одиниць спостерігається збільшення кількості сільських рад на 1 067 одиниць.

Із 12 тисяч існуючих територіальних громад більш ніж половина – з кількістю жителів менше 3 тис. чоловік. З них 4 809 територіальних громад мають менше однієї тисячі жителів. 1 129 територіальних громад – з кількістю жителів менше 500 чоловік. У більшості з них не утворено виконавчих органів місцевих рад, як це передбачено чинним законодавством. У таких територіальних громадах немає бюджетних установ, комунальних підприємств тощо. Місцева рада такої територіальної громади фактично не може реалізовувати надані їй законом повноваження.

Дотаційність 5 419 місцевих бюджетів становить понад 70 %, 483 територіальні громади на 90 % утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Необхідність постійної фінансової підтримки малочисельних територіальних громад із використанням системи дотацій вирівнювання, яка реалізується через районні бюджети, стримує розвиток малих міст і великих селищ – потенційних точок економічного зростання.

Таким чином, постає питання про необхідність удосконалення організації бюджетної системи України шляхом оптимізації кількості та розмірів територіальних громад в Україні.

Незважаючи на численні переваги, у зв'язку з прийняттям нового бюджетного кодексу, бюджетна система України все одно є недосконалою. Враховуючи вже зазначені зміни в бюджетному кодексі та проблеми, пов'язані з функціонуванням територіальних громад, можна виділити подальший стратегічний напрям удосконалення розвитку бюджетної системи України з точки зору функціонування територіальних громад: посилення фінансової основи бюджетів місцевого самоврядування шляхом об'єднання територіальних громад сіл, селищ і міст із метою створення повноцінно функціонуючих об'єднань громад із закріпленням за ними достатнього фінансового ресурсу для надання ними якісних суспільних послуг відповідно до державних соціальних стандартів. За європейськими нормами, первинна територіальна одиниця має налічувати не менше ніж 100 000 мешканців. Керуючись такими принципами, країни, що вступили до ЄС, проводили адміністративно-територіальні реформи шляхом укрупнення територіальних одиниць.

Отже, одним із напрямів удосконалення організації бюджетної системи України є етап оптимізації кількості та розмірів адміністративно-територіальних одиниць. Це надасть змогу налагодити зв'язки між бюджетами різних рівнів, сформуванню дохідну базу місцевих бюджетів у достатніх розмірах, скоротити обсяг міжбюджетного перерозподілу коштів. Таким чином, територіальні громади матимуть усі можливості для реалізації власних прав, а бюджетні відносини в межах бюджетної системи матимуть характер прямих зв'язків.